

Etl Alex<sup>1</sup>

## Biztonságpercepció Kelet-Közép-Európában<sup>2</sup>

Gyakori jelenség, hogy a biztonságpolitikai fókuszunkat túlzottan is a globális folyamatokra és a nagyhatalmi versengésre irányítjuk, miközben megfeledkezünk közvetlen régióink helyzetéről. Különösen igaz ez talán Magyarországra, ahol néha hajlamosak vagyunk figyelmen kívül hagyni a kelet-közép-európai térség jelentőségét hazánk biztonságpolitikáját illetően. És bár a biztonságpercepció vizsgálata egyre inkább szerves részét képezi a biztonságpolitikai kutatásoknak, csak elvétve találunk olyan munkákat, amelyek a térségünk államainak percepcionális folyamatait tárták volna fel. Olyanra pedig az 1990-es évek óta nem volt példa, hogy egy átfogó kutatás keretében ne csak a régió egy-egy országának biztonságpercepcióját, hanem a szélesebb értelemben vett kelet-közép-európai térség percepcióját vizsgálják. Napjainkig a legutóbbi kísérlet erre vonatkozóan a Brown Egyetem 1992-ben és 1993-ban elvégzett projektje volt, amely során az egyetem – helyi kutatóközpontok, köztük az SVKI jogelődjének, a Stratégiai és Védelmi Kutatóintézetnek a közreműködésével – vizsgálta a magyar, a cseh, a szlovák, a lengyel, a német, az orosz és az ukrán biztonságpercepció sajátosságait.<sup>3</sup> Hiába van szó tehát hazánk közvetlen térségéről, a rendelkezésünkre álló empirikus adatok mégis hiányosak és kissé elavultak.

Éppen ezért is olyan örömteli, hogy a Stratégiai Védelmi Kutatóintézet 2017–2018 során egy nemzetközi projekt keretében, komparatív módon vizsgálta a kelet- és közép-európai országok biztonságpercepciójának és biztonságpolitikai folyamatainak alakulását.<sup>4</sup> Az Ausztria,<sup>5</sup> Horvátország,<sup>6</sup> Magyarország,<sup>7</sup> Csehország,<sup>8</sup> Szlovákia,<sup>9</sup> Szerbia,<sup>10</sup> Ukrajna,<sup>11</sup>

<sup>1</sup> Etl Alex a Nemzeti Közszerzői Jogi Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézetének tudományos segédmunkatársa. E-mail: [etl.alex@uni-nke.hu](mailto:etl.alex@uni-nke.hu)

<sup>2</sup> Csiki Varga Tamás (szerk.): Security perception and security policy in Central Europe, 1989–2019. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1.

<sup>3</sup> A kutatás eredményeit lásd Leslie Walaska Baxter – Mark Kramer – Richard Smoke: Security for Europe. The Report of a Brown Project. *The Brown Journal of World Affairs*, (1994), 1. 145–162. A magyar nyelvű kutatási jelentéshez lásd Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet: Kutatóprogram az európai biztonságról. *Védelmi Tanulmányok*, (1994), 3.

<sup>4</sup> Csiki Varga Tamás: Security perception and security policy in Central Europe, 1989–2019. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 1–8.

<sup>5</sup> Molnár Tamás Levente: The security perception and security policy of Austria, 1989–2017. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 66–79.

<sup>6</sup> Szerencsés László: Security perception in Croatia since the declaration of independence. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 114–128.

<sup>7</sup> Budai Ádám: The security perception and security policy of Hungary, 1989–2018. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 9–22.

<sup>8</sup> Zdeněk Kříž: The security perception and security policy of the Czech Republic, 1993–2018. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 38–52.

<sup>9</sup> Tomáš Čížik: Security perception and security policy of the Slovak Republic, 1993–2018. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 23–37.

<sup>10</sup> Aleksandar Vanchoski: The security perception and security policy of Serbia. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 129–143.

<sup>11</sup> Hennadiy Maksak: The security perception and security policy of Ukraine, 1991–2018. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 53–65.

Románia<sup>12</sup> és Lengyelország<sup>13</sup> percepciójának sajátosságait elemző, Csiki Varga Tamás szerkesztésében elkészült munka bizonyítja, hogy a régió államainak biztonságpolitikai folyamatai jóval heterogénebbek, mint azt a külső szemlélők általában feltételezik, így például azok stratégiai kultúrája és Oroszországhoz való viszonya is jelentős különbségeket mutat a rendszerváltások időszakát követő 30 évet vizsgálva.

Módszertani szempontból a kutatás Arnold Wolfers objektív–szubjektív biztonságfelosztását követi, és a biztonságpercepciót elsősorban a társadalmi szinten, közvélemény-kutatásokra támaszkodva közelíti meg, emellett azonban a percepciót a politikai diskurzus bizonyos elemeinek szemügyre vételén és a biztonságpolitikai dokumentumok elemzésén keresztül is vizsgálja. Ezzel tehát a munka túllép a hagyományos, társadalmi szintű biztonságpercepció-vizsgálaton, és a kutatás fókuszát a szakpolitikai elit szintjére is kiterjeszti. A kutatás a biztonságpercepciót alapvetően széles értelemben elemzi, és annak részeként/lenyomataként kezeli az egyes országok nemzetközi politikai ambíciószintjét is. (Például az adott állam biztonságpolitikai célkitűzéseit, külpolitikai szerepfelfogását, viszonyulását a fegyveres erők alkalmazásához, katonai műveletekben való részvételi hajlandóságát stb.). Ugyanígy a külpolitikai orientációt (például az adott állam viszonyulását a különböző nemzetközi szervezetekhez – elsősorban a NATO-hoz és az EU-hoz). Nem kevésbé a biztonságpolitikához kapcsolódó különböző szakpolitikai kérdéseket az országon belül (például a védelmi kiadások alakulását és a képességfejlesztést).

Bár földrajzi értelemben a kelet-közép-európai országok közel fekszenek egymáshoz, az elmúlt évtizedek biztonságpolitikai kihívásai – köztük a pénzügyi és világgazdasági válság; Oroszország katonai beavatkozása Ukrajnában és destabilizációs tevékenysége a szélesebb régióban; a menekült- és migrációs válság; vagy akár a nemzetközi terrorizmus terjedése – mégis eltérő módon érintették őket, és más-más percepció kialakulásához vezettek. E folyamat kezdőpontja pedig a Szovjetunió összeomlása és a bipoláris rendszer felbomlása volt, ami a térség államait eltérő módon érintette és eltérő – alapjaiban is különböző – pályákra terelte. A két szélsőségesen eltérő példa e tekintetben Csehszlovákia és Jugoszlávia: míg előbbi esetében az államalakulat felbomlása békés keretek között maradt és az euroatlanti integrációs folyamat sikeresen lezárult 2004-re, addig utóbbi esetében a felbomlási folyamat véres konfliktusba torkollott, ami aztán az integráció elhúzódtásához és akadozásához vezetett. Az ehhez hasonló strukturális különbségek pedig heterogén biztonságpolitikai folyamatok és jelentős percepcionális különbségek kialakulásához vezettek a régió országai között.

A kutatás során azonosított egyik legfontosabb ilyen különbség a két nagy geopolitikai irány, amelynek mentén a térség országainak biztonságpercepciói strukturálódnak. Az egyik a „keleti” stratégiai irány, amely mindenekelőtt Oroszország és a Fekete-tenger térsége felől számít a fő biztonságpolitikai kihívásokra, és elsősorban Lengyelországot és Romániát jellemzi. Ez ráadásul mindkét ország esetében kiegészül az Egyesült Államokkal fenntartott stratégiai partnerség kiemelt szerepével is. A másik, a térség or-

<sup>12</sup> Alexandra Sarcinschi: Security perception and security policy in Romania since the 1989 Revolution. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 96–113.

<sup>13</sup> Milena Palczewska: The security perception and security policy of Poland, 1989–2017. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 80–95.

szágainak többségét jellemző „nyugat-balkáni” megközelítés, ami az elsődleges fókuszát a déli irányból kiinduló – többnyire nem-katonai – fenyegetésre helyezi. Náluk pedig az Egyesült Államokkal kialakított bilaterális kapcsolat sem tekinthető olyan súlyúnak, mint a keleti irányra fókuszáló államok esetében.

A kutatás bizonyítja azt is, hogy a NATO- és EU-csatlakozások jelentősen befolyásolták az egyes országok nemzetközi szerepvállalását és ambíciószintjét. Így például gyakori motívumként jelenik meg a régióban az a sajátosság, hogy a csatlakozás előtt álló országok növelik védelmi kiadásait és nemzetközi szerepvállalásukat, ugyanakkor a csatlakozást követően ez a folyamat megszakad, és helyette jellemzően a védelmi kiadások csökkentése következik be (amit néha – például Magyarország esetében – a nemzetközi műveletekhez való nagyobb hozzájárulás ellensúlyoz).

A régió államainak heterogén biztonságpercepciója és biztonságpolitikája rámutat arra is, hogy milyen lehetőségek és kihívások állnak a regionális szintű biztonságpolitikai együttműködések előtt. A strukturális különbségek (amelyek például Lengyelország esetében jelentős méretbeli eltérésekkel is kiegészülnek) egyfelől jól jelzik, hogy a kelet-közép-európai államok nem feltétlenül állnak készen a regionális, stratégiai partneriségek kialakítására, ugyanakkor a kis lépések politikája mentén fokozatosan elmélyülhet az együttműködés a biztonságpolitika bizonyos területein is, ahogyan ez például a V4-ek között zajlott a menekült- és migrációs válság kezelése vagy az olyan katonai projektek, mint a V4 EU Harccsoport létrehozása kapcsán.

Összességében a *Defense & Security Analysis* című folyóirat gondozásában és Csiki Varga Tamás szerkesztésében megjelent munka a térség biztonságpolitikájával foglalkozó közösség régi adósságát törleszti, hiszen egy olyan, empirikus szintű hiányosságot pótol, amelynek pótlása hazánk biztonsága szempontjából is meghatározó jelentőségű. A komparatív szemléletmód pedig lehetőséget teremt arra is, hogy határainkon túl is betekintést nyerjünk a térség biztonságpolitikai dinamikájába, ezáltal jobban megértve közvetlen szomszédaink és regionális partnereink biztonságpolitikai gondolkodását és stratégiai szemléletmódját. A kiadvány elolvasása éppen ezért határozottan ajánlott mindenkinek, aki érdeklődik Kelet-Közép-Európa biztonságpolitikai folyamatai iránt.

## Felhasznált irodalom

- Budai Ádám: The security perception and security policy of Hungary, 1989–2018. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 9–22. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831225>
- Csiki Varga Tamás: Security perception and security policy in Central Europe, 1989–2019. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 1–8. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831224>
- Čížik, Tomáš: Security perception and security policy of the Slovak Republic, 1993–2018. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 23–37. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831228>
- Kříž, Zdeněk: The security perception and security policy of the Czech Republic, 1993–2018. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 38–52. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831231>
- Maksak, Hennadiy: The security perception and security policy of Ukraine, 1991–2018. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 53–65. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831232>
- Molnár, Tamás Levente: The security perception and security policy of Austria, 1989–2017. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 66–79. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831234>

- Palczewska, Milena: The security perception and security policy of Poland, 1989–2017. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 80–95. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831237>
- Sarcinschi, Alexandra: Security perception and security policy in Romania since the 1989 Revolution. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 96–113. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831239>
- Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet: Kutatási program az európai biztonságról. *Védelmi Tanulmányok*, (1994), 3.
- Szerencsés, László: Security perception in Croatia since the declaration of independence. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 114–128. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831241>
- Vanchoski, Aleksandar: The security perception and security policy of Serbia. *Defense & Security Analysis*, 37. (2021), 1. 129–143. Online: <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831243>
- Walaska Baxter, Leslie – Mark Kramer – Richard Smoke: Security for Europe. The Report of a Brown Project. *The Brown Journal of World Affairs*, (1994), 1. 145–162.